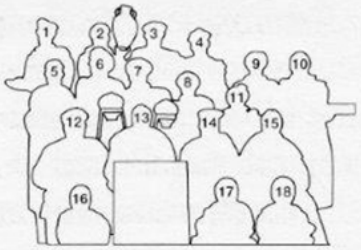
Sagues de canterers: els Payá-Rodríguez (Vulorum)

19/09/2022

1. Constantino Brotons, *Ronya*. 2. Vicente Brotons Pérez, *Panxa*. 3. *Perpis*. 4. Antonio Beltrán Pérez, *Catanilla*. 5. Julio Rodríguez Payá. 6. Eliseo Rodríguez Payá. 7. Amanda. 8. Pepa *la Espartera*. 9. Luisa *la Cendregà*. 10. Anita García Brotons. 11. Emelina Payá Poveda. 12. Bartolomé Rodríguez Beltrán, *Pitolo*. 13. Vicente Payá Rico, *Vulorum*. 14. Vicente Payá. 15. Mª José Poveda. 16. Gonzalo Payá Poveda. 17. Alfredo Rodríguez Payá. 18. Luciano Reig Poveda, *Zagales*.

Treballadors de la fàbrica de cantereria de Vicente Payá Rico. Any 1905. Vicente, el propietari, està assentat davant del quadre que representa l'al·legoria de la Primera República Espanyola.

El fundador d'esta fàbrica de cantereria coneguda al poble com la de *Vulorum*, ja que este era el sobrenom d'esta família, va ser Vicente Payá Rico (n. 1831), fill de Salvador i de Rosa, naturals de Petrer, que apareix en el padró d'habitants de l'any 1887 com a canterer i propietari. Nascut a Petrer, tenia el seu domicili al carrer San José, 21 (actual Castelar). El seu fill, Vicente Payá Román (n.1858□?), consta en este mateix padró i en els de 1889, 1895, 1898 i 1900 com a canterer, amb domicili als carrers San Vicente i Sagasta (encara que es

tracta del mateix carrer).

En la cantereria de Vicente Payá Rico treballaven l'any 1905 el seu fill, Vicente, el seu gendre, Bartolomé Rodríguez Beltrán (n. 1855), canterer natural de Petrer, més conegut pel tio Bartolo, *Pitolo*, que va heretar posteriorment el sobrenom del seu sogre, *Vulorum*, els fills d'este, Julio, Eliseo i Alfredo Rodríguez Payá; els germans, Emelina i Gonzalo Rodríguez Poveda; Constantino Verdú *Ronya*, Vicente Brotons *Panxa*, Toni Brotons *Catanilla*, Luciano Reig Poveda *Zagales*, *Perpis*, Anita García, Josefina Poveda, Luisa *la Cendregà* i Pepa *l'Espartera*.

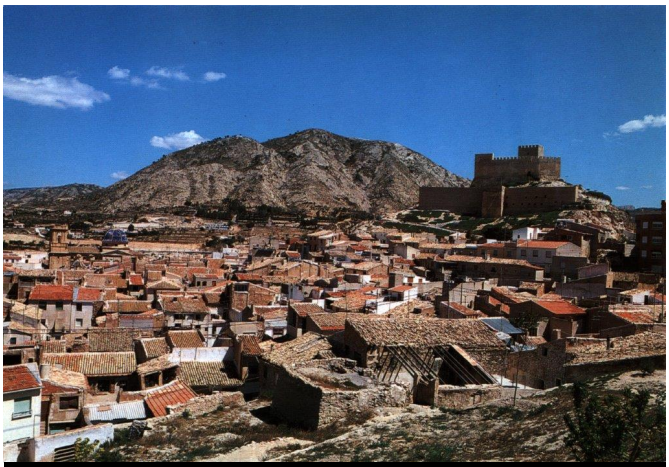
Vicente Payá Rico Vulorum, propietari de la cantereria.

Sobre el sobrenom *Vulorum* la història es remunta a finals del segle XIX, quan Vicente Payá Rico era encara molt jove. Segons conten, Vicente vivia en el camp i es va fer una nóvia al poble. Com que no sabia com baixar tots els dies a visitar-la per la gran distància que hi havia, se li va ocórrer una xicoteta "bogeria". "Baixaré volant", va dir, davant la sorpresa dels presents. Aleshores, va agafar uns trossos de canyís amb els quals va fabricar unes xicotetes ales que es va lligar a l'esquena i, sense pensar-s'ho dos vegades, va pujar a una figuera i abans de llançar-se va dir: "Volorum, vulorum, me'n vaig a Petrolorum, a vore a la noviorum". Lògicament, Vicente no va poder volar i el colp va ser considerable, no obstant, la graciosa anècdota va calar profund entre els que van presenciar la seua gesta i des d'eixe dia se'l va conéixer pel sobrenom de "Vulorum". Vicente, que en eixa època sabia llegir i escriure perfectament, la qual cosa per aquells temps no era molt freqüent, va ser propietari d'esta cantereria en la zona de l'Altico, que en 1887 ja estava en funcionament.

El matrimoni format per Julio Rodríguez Payá i la seua esposa Amalia Galiano García. En el centre, el seu fill Luis, canterer i comercial de la cantereria. Drets, els seus germans Julio i Amalia. Any 1940.

Va ser el 29 d'octubre de 1923 quan van donar de baixa la "fàbrica de ceràmica ordinària amb un forn de 10 m³ de capacitat", situada al carrer Independència, propietat dels Hereus de Vicente Payá Rico per haver-la traspassat a Bartolomé Rodríguez Beltrán. En la mateixa data consta en l'Arxiu Municipal l'alta esmentada.

Vista de l'Altico i en primer terme, les restes del forn d'esta cantereria.

En el llibre de vendes i operacions d'este taller, el 9 de novembre de 1927, apareix la declaració firmada pel propietari, en la qual consta que esta empresa compta amb cinc obrers i el volum de vendes i operacions corresponents a eixe any va ascendir a un total de 21.332 ptes. L'any 1928 el taller va anar a la ruïna i deu anys després, un fill de Bartolomé, Julio Rodríguez Payá (n. 1892), el va reobrir en societat amb José Chico

Herrero, *el Faixero*, (n.1896), natural de Saix, i la fàbrica estigué a nom d'este últim fins a 1952, data en què es van separar. El 15 d'agost de 1939, després de la Guerra Civil, els dos socis van signar un document privat amb uns pactes molt particulars i concrets. En l'inventari general practicat en 31 de maig de 1952, que es va realitzar amb motiu de la dissolució d'esta societat mercantil privada consta que esta empresa tenia un actiu de 122.308,33 pessetes i un passiu de 50.595,57, amb un capital líquid de 71.712,76 ptes. El dia 2 de desembre d'eixe any es va donar de baixa esta cantereria i se'n va fer càrrec el fill de Julio, Luis Rodríguez Galiano (1928-2008), que també treballava en el torn i viatjava com a representant pel nord d'Espanya. El germà d'este, Julio (1924-1989), s'encarregava de la part administrativa i va exercir el mateix lloc en la Compañía Exportadora de Alfarería de Agost, Petrer y Sax, S.L. La capacitat del forn l'any 1954 era de 12,50 m³.

Diferents peces elaborades en este taller per Luis Rodríguez Galiano, entre elles algunes miniatures (botijonet de carreter, bouet i campana), botella, bevedor, columna i jardinera.

Van treballar en la cantereria Vulorum, en el període de Julio Rodríguez Payá, d'oficial canterer Luis Rodríguez Galiano; de peones, Josefina Beltrán, *la Cucala*, Rosario Castelló, *la Ramasa*, Josefina Díaz, *la Perera*, naturals de Petrer, i Rosario Pina, *la de Cauf* i Carmen Román, *la Pineta*, nascudes a Agost. Com a llenyataires van treballar Joaquín Maestre *el Boix*, natural de Petrer, Pepe el de Vallada i Antonio i Andrés Antón Castelló, *els Murets*, naturals d'Agost. Esta cantereria va tancar definitivament les portes l'any 1959.